

вої події забудовник (інвестор, підрядник) повідомляє страхову компанію, яка здійснює виплату зазначеної у договорі страхової суми та проводить розслідування з метою встановлення винних осіб. Після відшкодування страхової суми та виконання всіх зобов'язань, передбачених умовами договору, його дія припиняється.

Зважаючи на той факт, що в Україні ринок страхових послуг представлений багатьма страховими компаніями, чисельність яких невпинно зростає, страхувальникам необхідно вибрати ту, яка пропонує найефективніші умови укладання договору.

Висновки. Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що виникнення ризиків є об'єктивним елементом розглядуваного інвестиційного процесу, а тому завдання мінімізувати ступінь їх впливу на фінансовий стан учасників будівництва є важливим напрямком діяльності апарату управління і фінансових аналітиків підприємства. Настання ризику завжди пов'язане з певним видом витрат чи втрат, тому учасникам інвестиційного процесу необхідно на початкових стадіях виконання будівельних робіт виявляти ймовірність його виникнення, аналізувати напрямки зменшення негативних наслідків від настання ризику, або способи його уникнення. Одним з найбільш ймовірних елементів ослаблення дії ризику визнається його страхування. Розглянуті у статті підходи до структури ризиків та передумови і дієвість їх страхування при виконанні зобов'язань, встановлених будівельним контрактом, можуть використовуватись у подальших вітчизняних дослідженнях, пов'язаних з розробкою теорії управління ризиками.

Література

1. **Положення** "Про підрядні контракти у будівництві України", затверджене Науково-технічною радою Міністерства України у справах будівництва і архітектури (протоколом № 9 від 15 грудня 1993 року).
2. **Васюренко О.В., Тара О.В.** Ризик, як складова економічних процесів/ Фінанси України/ № 7, 2005 р.
3. **Н.А. Тітова, А.Ю. Попова** Фінансові аспекти управління ризиками інвестиційного проекту/ Актуальні проблеми економіки/ № 7(49) 2005 р.
4. **Рогожин П.С., Гойко А.Ф.** Економіка будівельних організацій. – К.: Видавничий дім "Скарби", 2001 р. – 448 с.
5. **Яремко І.Й.** Методи оцінки будівельних контрактів в умовах економічної інтеграції// Наукові записки/ УАД. 2005 р., випуск 8. – С. 34-39.
6. **МСБО 11 "Будівельні контракти"**// Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000/ Пер. з англ. За ред. С.Ф. Голова/ – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2000. – 1272 с.

УДК 333.71

*Здобувач В.П. Страхарчук; здобувач А.Я. Страхарчук –
Львівська КА*

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ БАНКІВСЬКОГО ЮРИДИЧНОГО РИЗИКУ

Здійснено аналіз проблеми основних засад побудови системи контролю банківського юридичного ризику. Окреслено чинники оцінки такого ризику.

The general principles of the system control of bank juridical risk

The article realizes the analysis of problem general principles of building system of the check control for bank juridical risk. It is outlines the factors value of such risk.

Постановка проблеми і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сьогодні, як свідчить практика, так звані "гнучкі" або "нефінансові" ризики у банківській індустрії представляють істотну небезпеку. Тільки кілька років тому банки не приділяли цим ризикам належної уваги, проте зміни у банківській діяльності вивели ці ризики на передній план. Донедавна робота банків була простішою, вони оперували у замкнених громадах або регіонах, надавали гомогенні послуги та продукти. Сьогодні ситуація змінилася. Завдяки розширенню спектра банківських послуг, розширенню мережі банків по всьому світові, нефінансові ризики виходять на перше місце з небезпеки. Відповідно до Другої базельської угоди про капітал (Базель II) нефінансові ризики (зокрема операційний) включено до формули розрахунку капіталу [2].

Цілі статті. Статтю присвячено індивідуальним сферам нефінансового ризику, зокрема, побудові системи контролю юридичного банківського ризику.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Методичних вказівок Національного банку України "Система оцінки ризиків" (COP) ризик – це ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку [1]. Тобто банківський ризик – це можливість втрат для банку у разі виникнення певних несприятливих для нього обставин. При цьому ці обставини не обов'язково мають бути пов'язані з фінансовою активністю банку. Сьогодні виділяють такі основні категорії банківських ризиків: кредитний; ліквідності; ринковий; операційний; відсоткової ставки; валютний; операційно-технологічний; юридичний; репутації; стратегічний (рис. 1). Банки можуть виділяти набагато більше підвидів ризиків, проте наведені категорії є основними. Із дев'яти зазначених ризиків останні три вважаються такими, що не піддаються кількісній оцінці (юридичний ризик, ризик репутації, стратегічний ризик). Віднесення ризику до категорії нефінансових визначається двома основними причинами:

- ризики не можуть бути оцінені кількісно через неможливість достовірної оцінки ймовірності їх виникнення, величини збитків, до яких вони можуть призвести, величини втрати капіталу;
- через неможливість існування рівня допустимого ризику.

Неможливість достовірної оцінки ймовірності виникнення цих ризиків та їх впливу на надходження та капітал пояснюють залежністю ризиків не тільки від об'єктивних чинників, але й від принципів побудови системи внутрішнього контролю в банку та від людського чинника. Так, при порушенні законодавства, тобто при виникненні юридичного ризику, неможливо точно визначити, які саме контрзаходи будуть застосовані до банку, оскільки юридичні санкції завжди передбачають альтернативні покарання, залишаючи певний простір для власного розсуду суду чи відповідної посадової особи. Водночас до банків може бути застосоване письмове застереження, штраф

розміром одного відсотку від зареєстрованого статутного фонду тощо. Іноді покарання взагалі не вимірюється у грошовому еквіваленті (позбавлення волі керівника банку). У разі цивільного позову також заздалегідь неможливо точно визначити суму відшкодування, оскільки вона може складатися не тільки зі суми невиконаного зобов'язання, а ще й з пені, неустойки, моральної шкоди, судових витрат тощо.

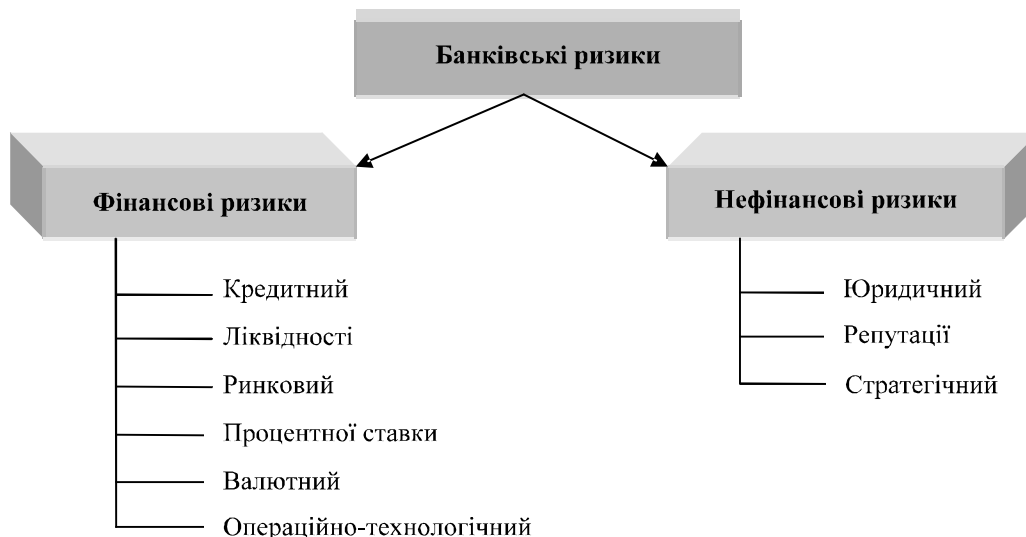

Рис. 1. Категорії банківських ризиків

Друга причина, з якої ризик належить до категорії нефінансових, це те, що, на відміну від фінансових ризиків, для нефінансових не може існувати рівня допустимого ризику, на який банк свідомо погоджується, щоб реалізувати свої стратегічні завдання. Банк, беручи на себе нефінансовий ризик, наприклад ризик репутації, не може очікувати отримання доходу за винятком випадків, коли банк спеціально створено для шахрайства чи відмивання грошей.

Саме тому, завданням банку щодо управління нефінансовими ризиками є уникнення ризиків [3].

У світовій практиці традиційно виділяють чотири взаємопов'язаних етапи управління ризиками (ризик-менеджменту): ідентифікація (виявлення) ризику; кількісна оцінка (вимірювання) ризику; моніторинг ризику; контроль (управління) ризику. Ці етапи формують замкнений цикл ризик менеджменту. Вони здійснюються послідовно: спочатку відбувається ідентифікація ризику, потім виявлений ризик оцінюється кількісно, далі відбувається моніторинг ризиків (етап звітності для керівництва), і, зрештою, приймається управлінське рішення щодо мінімізації, уникнення, пом'якшення ризиків, їх страхування, встановлення лімітів їх величини і безпосереднього прийняття ризику (тобто здійснення контролю).

Отже, для ризиків, які не піддаються кількісній оцінці, замкнений цикл ризик-менеджменту не передбачає кількісної оцінки ризику. Таким чином, цикл ризик-менеджменту зводиться до трьох етапів: ідентифікація, моніторинг, контроль.

Ідентифікація ризику здійснюється на основі визначених карт ризиків та прийнятих методик. Моніторинг – це стадія звітування щодо виявленого ризику. Відповідно, контроль, як стадія безпосереднього прийняття рішення,

є найважливішою, оскільки саме він є свідомою реакцією на подію. При цьому, у разі нефінансових ризиків, контроль зводиться до уникнення ризиків, оскільки встановлення лімітів їх величини і безпосереднє прийняття ризику має тільки негативний вплив і не може принести доходу банку.

Оцінку ефективності ризик-менеджменту в банках Національний банк України здійснює через оцінку: кількості ризику; якості систем управління ризиками; загального ризику; напряду зміни ризику [1]. Отже, очевидно, що оцінка менеджменту нефінансових ризиків, які не піддаються кількісній оцінці, також звужується. З параметрів оцінки випадають відразу два компоненти: оцінка кількості ризику та якості систем управління ризиками.

Таким чином, оцінка ризик-менеджменту у цьому разі зводиться до оцінки загального ризику та оцінки напряду зміни ризику.

Відповідно до СОР юридичний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через порушення або невиконання банком вимог законів, нормативно-правових актів, угод, прийнятої практики або етичних норм, а також через можливість неоднозначного тлумачення встановлених законів або правил.

Базельський комітет банківського нагляду пропонує інше визначення юридичного ризику, згідно з яким під юридичним ризиком розуміють ризик юридичних санкцій, фінансових збитків, або втрати репутації через невиконання банком чинного законодавства, нормативно-правових актів, кодексів поведінки та стандартів позитивної практики (законів, правил та стандартів [2]).

Тобто, під юридичним ризиком розуміють можливі негативні наслідки для банку, що можуть виникнути через те, що він не знає або не дотримується нормативних вимог. На наш погляд, до переліку чинників юридичного ризику необхідно віднести і недосконалість правових актів, що є вкрай актуальним для країн з перехідною економікою. Під нормативними вимогами необхідно розуміти закони, правила та стандарти, що мають відношення до діяльності банку. Нормативні вимоги мають різних видавників та складаються з різних типів обов'язкових правил (норм): правила та стандарти видані наглядовими органами; ринкові домовленості; кодекси практики та поведінки, які застосовуються до працівників банку. Нормативні вимоги виходять за рамки законодавчо визначених обов'язкових вимог, оскільки охоплюють собою більш широкі та конкретні правила професійної етики. Вони повинні містити норми щодо ведення банківської діяльності, зокрема, такі питання, як уникнення конфлікту інтересів, кредитування, протидію відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, захист особистих даних та інформації тощо. Вони можуть також поширюватися на питання, що знаходяться поза межами бізнесової діяльності банку, зокрема, на такі сфери, як трудове та податкове право.

Банківська практика свідчить, що найбільше негативні наслідки юридичного ризику виникають через недостатнє розуміння діючого законодавства (або його неоднозначне тлумачення, що може відрізнятись від тлумачення законодавчих актів органами банківського нагляду чи іншими уповноваженими органами; зміни у чинному законодавстві; впровадження нових банківських продуктів та бізнес-практик; встановлення нових ділових або клієнтських відносин; істотні зміни у характері ділових або клієнтських відносин.

Отже, суб'єктами (носіями) юридичного ризику є: клієнти; контрагенти, посередники та інші сторони, з якими укладаються угоди; інші фінансові установи; органи нагляду; податкові та інші органи влади. Залежно від носіїв можливі негативні наслідки юридичного ризику доцільно поділити на дві групи:

1. Наслідки, викликані відносинами між банком та особами приватного права.
2. Наслідки, викликані відносинами між банком та органами влади (включаючи органи банківського нагляду), тобто наслідки рішень цих органів.

Юридичний ризик у відносинах між банком та особами приватного права може призвести до: відшкодування у судовому порядку збитків, понесених банком або клієнтом; складності або неможливості виконання зобов'язань; погіршення ділової репутації банку; погіршення позицій на ринку банківських послуг; звуження можливостей для розвитку банку. Очевидно, що юридичний ризик може бути джерелом інших видів ризику. Відшкодування збитків у судовому порядку, складність або неможливість виконання зобов'язань призводять до підвищення рівня кредитного ризику. Погіршення ділової репутації банку наражає банк на ризик репутації та призводить до втрати ефективності бізнесу (істотно знижується спроможність встановлення нових відносин з контрагентами, надання нових послуг або підтримування існуючих). Погіршення позицій на ринку банківських послуг та звуження можливостей для розвитку банку призводить до виникнення стратегічного ризику, який полягає у неможливості реалізації банком нових стратегічних ініціатив.

Юридичний ризик внаслідок дій правового характеру з боку державних органів може призвести до: сплати банком штрафних та фінансових санкцій, податкової відповідальності; застосування до посадових осіб банку адміністративних та кримінальних санкцій; застосування до банку інших заходів впливу.

"Інші" заходи впливу можуть бути дуже різноманітними. Так, у серпні 2004 року Американське агентство з боротьби з відмиванням грошей FinCEN видало розпорядження про застосування до білоруського Інфобанку та турецького банку FMB, які підозрюються у відмиванні грошей, спеціальних заходів впливу у вигляді заборони банкам Сполучених Штатів відкривати та продовжувати обслуговування кореспондентських рахунків цих банків. Банки США також вживають запобіжних заходів задля упевненості, що кореспондентські рахунки інших банків не використовуються опосередковано для обслуговування цих банків. До банку можуть застосовуватися навіть такі заходи впливу, як позбавлення ліцензії та ліквідація.

Банківська практика доводить, що усі ефективні системи управління юридичним ризиком мають декілька основних спільних характеристик – інструменти контролю за юридичним ризиком, які можуть бути виражені у формі принципів ефективного управління (рис. 2).

Ефективне управління ризиком вимагає залучення до цього процесу спостережної ради банку. Спостережна рада зобов'язана здійснювати систематичний нагляд за тим, як проводиться контроль за юридичним ризиком. Насамперед, Рада повинна схвалити політику управління юридичним ризиком та формалізовані положення, що визначають обов'язки і повноваження працівників, внутрішні процедури управління юридичним ризиком, водночас

і положення про постійну службу управління юридичним ризиком. Відповідні положення мають бути дієвим інструментом контролю. У разі зміни умов або рівня толерантності до ризику їх можна уточнювати та доповнювати. Спостережна рада або її комітет, принаймні один раз на рік, повинні переглядати політику управління юридичним ризиком та перевіряти постійне її дотримання з метою оцінки рівня управління юридичним ризиком. Системи управління юридичним ризиком, що розроблені належним чином, дають змогу Спостережній раді банку притягати до відповідальності Правління банку.

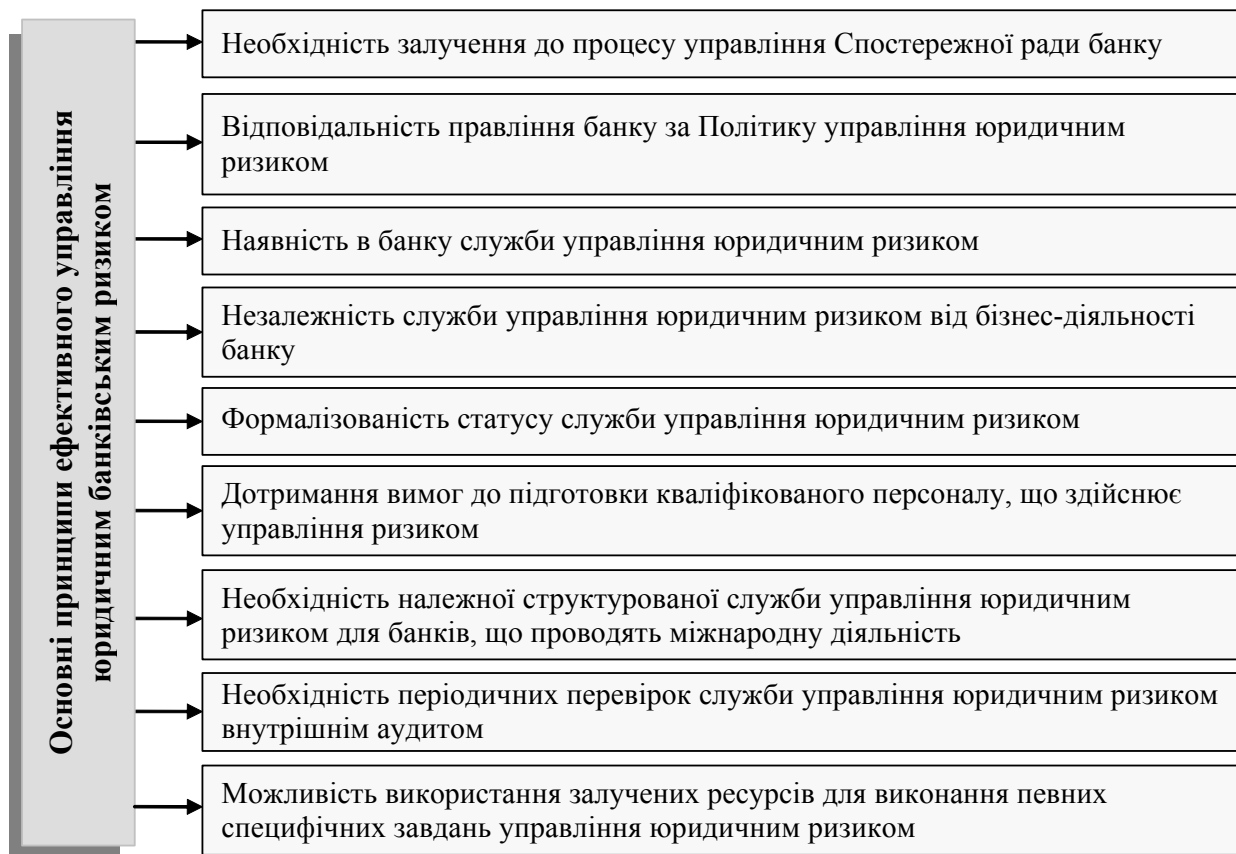

Рис. 2. Основні принципи ефективного управління юридичним банківським ризиком

За впровадження внутрішньої Політики управління юридичним ризиком, забезпечення дотримання цього документу, звітування спостережній раді про процес його впровадження відповідає Правління банку. Політика управління юридичним ризиком повинна бути письмовим документом, який визначає основні проблеми, пов'язані з негативними наслідками юридичного ризику, з якими стикається банк, та рекомендує шляхи їх вирішення. Політика повинна містити основні принципи, яких повинен дотримуватися персонал банку (включаючи старших керівників), а також чіткі межі для застосування більш конкретних вказівок персоналу. Зрозумілість та прозорість політики можуть бути досягнуті шляхом розмежування загальних стандартів (для всього персоналу) та специфічних (для окремих груп працівників). Правління також повинно забезпечити оцінку відповідності внутрішньої політики управління юридичним ризиком існуючим умовам та практиці. Правління повинно також формувати звіти спостережній раді або її комітету про перегляд політики та про виявлення істотних порушень законів, нормативно-правових актів, правил, або стандартів.

Дослідження підтверджують, що є потреба створити в банку службу управління юридичним ризиком, забезпечену адекватними людськими та фінансовими ресурсами. Служба управління юридичним ризиком у банку повинна бути визначена, як незалежна служба з ідентифікації, контролю, проведення моніторингу юридичного ризику, звітування та надання рекомендацій щодо юридичного ризику.

При реалізації функції управління юридичним ризиком у міжнародній практиці застосовуються три альтернативні підходи. Перший підхід характерний наявністю централізованого підрозділу управління юридичним ризиком. Згідно з другим підходом, існують децентралізовані відділи управління юридичним ризиком, що діють у складі органів з управління окремими сферами діяльності. Поряд з цим може існувати відділ управління юридичним ризиком у складі юридичного департаменту. Оскільки ринкові умови і структури банків є різними, не існує єдиної схеми функціонування служби управління юридичним ризиком, прийнятної для всіх банків, контроль за юридичним ризиком не обов'язково повинен здійснюватися окремим відділом чи департаментом. Отже, всі підходи щодо організації служби управління юридичним ризиком є прийнятними за умови забезпечення якості управління юридичним ризиком у банку.

Служба управління юридичним ризиком повинна мати у банку формалізований статус. Цього можна досягти за допомогою схвалення спостережною радою формалізованого документа (наприклад, положення), який чітко встановлює статус органів, що реалізують цю функцію, їх повноваження та гарантії незалежності. Положення про службу управління юридичним ризиком має вирішити питання незалежності від діяльності, пов'язаної з прийняттям ризиків, встановлення завдань та обов'язків, визначення розподілу компетенції з іншими службами або підрозділами, можливості доступу до необхідної інформації, надання прав щодо проведення розслідування можливих порушень (при потребі, за допомогою зовнішнього юридичного радника), визначення обов'язків щодо систематичного, регулярного, своєчасного, точного та інформативного звітування відповідним посадовим особам для вжиття необхідних заходів; забезпечення безпосереднього доступу до спостережної ради або її комітету. Положення про службу управління юридичним ризиком повинно бути доведено до відома персоналу банку.

Обов'язковою умовою ефективності управління юридичним ризиком є незалежність служби управління юридичним ризиком від бізнес-діяльності банку. Працівники, що здійснюють функцію управління юридичним ризиком, повинні мати можливість виконувати свої обов'язки за власною ініціативою у всіх департаментах банку, в яких існує юридичний ризик. Вони повинні мати право проводити незалежні розслідування та мати право доступу до будь-яких матеріалів та документів, необхідних для їх діяльності. Вони також повинні мати право доповідати правлінню, раді або її комітету про будь-які факти невідповідності нормативним вимогам, що встановлені під час проведення незалежних розслідувань без страху можливих негативних наслідків для себе. Функціями служби управління юридичним ризиком є: ідентифікація;

контроль (мінімізація ризику); моніторинг; а також надання рекомендацій правлінню та спостережній раді.

Реалізація функції ідентифікації (виявлення) юридичного ризику передбачає виконання таких завдань:

- встановлення на попереджувальній основі (тобто на стадії, коли негативні наслідки юридичного ризику ще можуть бути попереджені) юридичних ризиків, пов'язаних з діяльністю банку. Об'єктами перевірки на наявність юридичного ризику має бути розвиток нових банківських продуктів, встановлення нових ділових або клієнтських стосунків або істотних змін у таких відносинах;
- оцінка відповідності внутрішніх положень та процедур існуючим вимогам законодавства;
- оцінка законності та прийнятності відносин банку з клієнтами;
- юридична експертиза контрактів, угод та можливості їх примусового виконання у судовому порядку.

Для реалізації функції мінімізації юридичного ризику повинно бути забезпечено виконання таких завдань:

- швидке реагування на виявлені істотні недоліки у внутрішніх положеннях та процедурах;
- регулярне звітування правлінню, спостережній раді або її комітету про результати оцінки та тестування ризику;
- порушення та/або недоліки;
- коригувальні заходи, що були застосовані.

Здійснення конкретних юридичних обов'язків (наприклад, заходів із запобігання та протидії відмиванню грошей); підтримання зв'язку з відповідними зовнішніми організаціями, що встановлюють певні стандарти, включаючи орган банківського нагляду, та із зовнішніми юридичними радниками.

Для реалізації функції моніторингу юридичного ризику забезпечується виконання таких завдань: здійснення моніторингу змін у законах та нормативно-правових актах, тенденцій розвитку законодавства. Останнім часом у законодавстві відбулося багато істотних змін. Це і новий Цивільний, Господарський, Господарсько-процесуальний кодекси, Закони про реєстрацію обтяжень рухомого майна та речових прав на нерухоме майно тощо. Національний банк України активно видає нормативно-правові акти. Тому здійснення банківської діяльності на основі законсервованих знань у певний період часу може призвести до істотних негативних наслідків. Проведення моніторингу судових рішень, що можуть вплинути на економічний стан банку. Оцінка ймовірного ризику втрат, пов'язаних із судовим процесом, та подальша перевірка, наскільки ця оцінка була адекватною. При оцінці юридичного ризику вирішальним чинником є не кількість позовів, а сума на яку вони пред'явлені.

Остання складова функцій служби управління юридичним ризиком це дорадчі функції, такі як: надання порад правлінню та спостережній раді щодо застосування чинних законів, нормативно-правових актів, норм та стандартів; формулювання пропозицій щодо необхідності своєчасного внесення змін до внутрішніх положень та процедур банку; проведення навчання з питань контролю за виконанням чинного законодавства, нормативно-правових актів та стандартів; надання відповідей на запити працівників банку, щодо відповідності нормативним вимогам; надання методичних рекомендацій персона-

лу банку щодо відповідного застосування законів, нормативно-правових актів та норм внутрішніх положень, процедур та інших документів, зокрема: методичних вказівок щодо управління юридичним ризиком; внутрішніх кодексів поведінки; стандартів практичної діяльності.

Нагляд за діяльністю працівників служби управління юридичним ризиком має проводитись відповідальним керівником. Як уже наголошувалось, служба управління юридичним ризиком може бути централізованою або децентралізованою. Незалежно від цього повинен бути призначений відповідальний керівник, який повинен відповідати за щоденне управління юридичним ризиком. До обов'язків відповідального керівника належить проведення нагляду за діяльністю працівників, що здійснюють функції з управління юридичним ризиком. Відповідальний керівник може бути або не бути членом правління банку. У разі, якщо він є членом правління, він не повинен мати прямих обов'язків з управління бізнесом. Якщо відповідальний керівник не є членом правління, він повинен мати право звітувати безпосередньо правлінню, а також, коли в цьому виникає потреба, право доповідати безпосередньо Спостережній раді або її комітету обминаючи нормальні процедури подання доповідей.

Вимоги до персоналу, що здійснює функції управління юридичним ризиком такі: працівники повинні мати відповідну кваліфікацію, досвід роботи, професійні та особисті якості, що надають їм право та змогу ефективно здійснювати свої обов'язки. Відповідні професійні якості передбачають добре розуміння чинних законів, нормативно правових актів, норм, стандартів та їх практичний вплив на банківські операції. Професійні навички працівників повинні підтримуватися шляхом регулярної та систематичної освіти та навчання. Особисті якості, як і для більшості іншого персоналу банку, повинні передбачати чесність та порядність, допитливий розум, нейтралітет та незалежність суджень, добрі комунікаційні навички, дипломатичність, такт, та, водночас, повинні бути спроможні "кидати виклик" іншим особам у питаннях, що стосуються виконання нормативних вимог.

Банк може вести міжнародну діяльність через іноземні філії або представництва в інших країнах, де він не має фізичної присутності. Це передбачає знання законодавчих вимог усіх юрисдикцій, де банк проводить свій бізнес. Служба управління юридичним ризиком у банках, що ведуть бізнес в інших державах повинна бути структурована таким чином, щоб гарантувати, що місцеві юридичні ризики контролюються у рамках загальної банківської політики управління юридичним ризиком. Оскільки місцеві законодавчі та регуляторні вимоги залежно від юрисдикції можуть відрізнятися, то специфічні для цих країн та територій питання повинні бути скоординовані в рамках структури загальної банківської політики управління юридичним ризиком. Організація, структура та завдання служби управління юридичним ризиком мають відповідати місцевим законодавчим вимогам.

Діяльність з управління юридичним ризиком повинна бути об'єктом періодичної перевірки внутрішнім аудитом. Юридичний ризик має бути занесено до методології оцінки ризиків службою внутрішнього аудиту, а програму аудиту повинна встановлювати залежно від рівня ризику. Перевірка ауди-

торами системи контролю банку повинна гарантувати виконання чинних законів, нормативно-правових актів, норм та стандартів.

Служба управління юридичним ризиком та служба внутрішнього аудиту мають бути відокремленими для гарантування того, що контроль за юридичним ризиком є об'єктом незалежної перевірки. Незалежна перевірка може базуватись на самооцінці щодо управління ризику.

Управління юридичним ризиком має розглядатися як основна діяльність з управління ризиками в банку. Для виконання специфічних завдань (наприклад, тестування відповідності нормативним вимогам та моніторингу) можуть використовуватися залучені ресурси. Однак, заходи з використанням аутсорсингу повинні здійснюватися під наглядом відповідального керівника. Незалежно від того, який обсяг завдань покладається на залучені ресурси, Спостережна рада та правління залишаються відповідальними за дотримання банком усіх законів, нормативно-правових актів, норм та стандартів, що застосовуються до банку.

При оцінці юридичного ризику використовують чинники оцінки юридичного ризику, що базуються на суттєвих даних ефективності наявної в банку постійно діючої системи оцінки та контролю юридичного ризику. Ці дані мають говорити про прийняття керівництвом банку адекватних та ефективних рішень щодо контролю за юридичним ризиком. Це такі чинники:

- існування адекватної, ефективної, доведеної до виконавців внутрішньої нормативної бази (положень, процедур тощо) щодо управління юридичним ризиком, затвердженої відповідними органами банку виходячи з принципів корпоративного управління, а також відповідної практики виконання її вимог; наявність належних механізмів контролю для забезпечення дотримання норм законодавства та нормативно-правових актів, вимог внутрішньої нормативної бази та укладених угод; те як положення та повноваження доведено до керівництва та працівників;
- наявність своєчасної, достовірної та повної управлінської інформації;
- кількість та серйозність порушень або відхилень від встановлених норм або юридичних вимог, що мають місце зараз та/або були у минулому;
- історія подання скарг, претензій та порушення судових справ клієнтами або іншими особами;
- професійний рівень та кваліфікація керівництва та працівників юридичної служби/служби управління юридичним ризиком;

Вищезазначені чинники є суттєвим відображенням того, чи застосовує банк принципи ефективного управління юридичним ризиком. Ці чинники можуть бути узагальнені у вигляді запитань: Чи затвердив банк внутрішню нормативну базу щодо управління юридичним ризиком? Чи були створені механізми внутрішнього контролю такі як служба управління юридичним ризиком та внутрішній аудит? Як ця нормативна база та механізми контролю застосовуються на практиці?

Отже, підсумовуючи викладене вище, можна зробити **висновки**:

- в банку повинна бути створена служба управління юридичним ризиком (централізована чи децентралізована), яка має бути незалежною від бізнесової діяльності банку та здійснювати свою діяльність на попереджувальній основі;

- остаточна відповідальність за дотримання банком нормативних вимог покла-дається на спостережну раду та правління банку. Вони повинні затвердити та контролювати виконання відповідних внутрішніх положень та правил;
- управління юридичним ризиком має бути відокремленим від внутрішнього аудиту та повинно бути об'єктом перевірки внутрішнім аудитором.

Література

1. **Постанова** Правління Національного банку України від 5.03.2004 № 104 Методичні вказівки з інспектування банків "Система оцінки ризиків" – К.: Фінанси, 2004. – 264 с.
2. **Соглашение** о достаточности капитала (Базель – II): Управление кредитным и опера-ционным риском http://www.nva.ru/nva/pressroom/news/show/?id=nva_news_20050606_2.
3. **Страхарчук В.П.** Методи уникнення ризику в системі взаємозаліку платежів// Наук. вісн. УкрДЛТУ: 36. наук. праць. – Львів.: УкрДЛТУ. – 1999, вип. 3. – С. 245-248.
4. **Badylis S.E.** Analysis of Risk of Life and Limb. – Operations Research, 1980. 28 (1). Jan – Feb.

УДК 338.12:628.49

Доц. Н.О. Хижнякова, канд. екон. наук – Рівненський державний гуманітарний університет

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СФЕРИ САНІТАРНОГО ОЧИЩЕННЯ УКРАЇНИ

Здійснено аналіз основних технологічних та організаційно-економічних пара-метрів сфери санітарного очищення України у 1999-2005 рр. Визначено перспективи подальшого розвитку зазначеної сфери.

Ключові слова: санітарне очищення, тверді побутові відходи (ТПВ), вивезен-ня ТПВ, сміттєвози, полігони ТПВ, звалища, сміттєспалювальні заводи, сміттєпере-робні заводи, ресурсно-цінні фракції, утилізація.

Assist. prof. N.O. Khyzhniakova – Rivne State Humanitarian University

The State and the Development Perspectives of the Sanitary Cleaning Sphere of Ukraine

The analysis of the main technological, organization and economic indicators of the sanitary cleaning sphere of Ukraine in 1999-2005 is given in this article. The perspectives of this sphere future development are defined.

Keywords: sanitary cleaning, solid municipal waste (SMW), SMW transportation, rubbish transport, SMW polygons, rubbish heaps, rubbish burning plants, rubbish recycling plants, SMW resource valuable factions, utilization.

На сьогодні, в умовах загострення екологічної кризи, обмеженості фінан-сових ресурсів і, водночас, виникнення та розвитку нових, екологобезпечних тех-нологій переробки та утилізації як окремих ресурсно-цінних фракцій, так і твер-дих побутових відходів (ТПВ) в цілому, виникає необхідність поглибленого вив-чення стану сфери санітарного очищення України. Метою аналізу ситуації, що сформувалася у зазначеній сфері впродовж останніх років, має стати виявлення наявних проблем, встановлення можливих шляхів їх вирішення, а також визна-чення перспектив розвитку санітарного очищення населених пунктів України.

Відповідно, до завдань цієї статті належать:

- здійснення аналізу основних технологічних та організаційно-економічних параметрів сфери санітарного очищення України у 1999-2005 роках;
- виявлення основних проблем функціонування зазначеної сфери;
- встановлення перспектив розвитку сфери санітарного очищення України.